

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

JULIAN KOKOTT

της 20ής Ιανουαρίου 2011¹

I — Εισαγωγή

1. Από το 1994 ισχύουν οι διατάξεις περί προστασίας των ειδών της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας² (στο εξής: οδηγία περί οικοτόπων). Εντούτοις, πολλά από τα είδη αυτά δεν βρίσκονται σε ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως³.
2. Για τους πληθυσμούς του κρικητού (*Cricetus cricetus*) στη Γαλλία, στα περίχωρα του Στρασβούργου, διαπιστώνεται μάλιστα σημαντική επιδείνωση της καταστάσεως διατηρήσεως⁴. Στη γραμματεία της Συμβάσεως για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του
3. Και η Επιτροπή αφορμάται από την επιδείνωση προκειμένου να θέσει εν αμφιβόλω τη μεταφορά της οδηγίας περί οικοτόπων στη γαλλική έννομη τάξη σε σχέση με τον κρικητό (χάμστερ). Θεωρεί ότι τα γαλλικά μέτρα είναι ανεπαρκή για να διασφαλίσουν τη διατήρηση των πληθυσμών αυτών στο μέλλον. Η δυσχέρεια της υπό κρίση υποθέσεως έγκειται στο γεγονός ότι η κρίσιμη διάταξη, ήτοι το άρθρο 12 της οδηγίας περί οικοτόπων, δεν θέτει κάποια γενική υποχρέωση περί διασφάλισης μιας ικανοποιητικής καταστάσεως διατηρήσεως των προστατευόμενων ειδών, αλλά απαιτεί μόνον την επιβολή συγκεκριμένων απαγορεύσεων.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — ΕΕ L 206, σ. 7· κρίσιμες είναι οι τροποποιήσεις που επέφερε στην οδηγία περί οικοτόπων η οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006, για την προσαρμογή των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ, 74/557/ΕΟΚ και 2002/83/ΕΚ στον τομέα του περιβάλλοντος, λόγω της προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (ΕΕ L 363, σ. 368).

3 — Βλ. τη συνοπτική έκθεση της Επιτροπής δυνάμει του άρθρου 17 της οδηγίας περί οικοτόπων, COM(2009) 358 τελικό, και τον συναφή δικτυακό τόπο <http://biodiversity.eionet.europa.eu/article17>.

4 — Πάντως, η κατάσταση διατηρήσεως του είδους δεν είναι ικανοποιητική ούτε στη Γερμανία, βλ. το έντυπο 14/6976 του τοπικού κοινοβουλίου του ομόσπονδου κράτους της Βάδης-Βυρτεμβέργης, σ. 3 επ.

4. Το ποιες απαιτήσεις πρέπει να πληροί βάσει των ανωτέρω η προστασία του κρικητού πρέπει μεν να εξετάζεται ανάλογα με τις

5 — Δημοσιεύθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1979 στη Βέρνη, ETS αριθ. 104, ΕΕ 1982, L 38, σ. 3.

6 — Βλ., τέλος, το έγγραφο εργασίας για την 30ή συνεδρίαση της μόνιμης επιτροπής στις 6 - 9 Δεκεμβρίου 2010, *Summary of case files and complaints*, T-PVS(2010)02revE, της 15ης Οκτωβρίου 2010, σ. 6.

συγκεκριμένες ανάγκες του κρικητού, ωστόσο τίθενται κατ' αρχήν παρεμφερή ζητήματα και στην περίπτωση πολλών άλλων ειδών για τα οποία η οδηγία περί οικοτόπων προβλέπει ένα αυστηρό σύστημα προστασίας: π.χ. για ορισμένα είδη νυχτερίδας ή αγριόγατας (*Felis silvestris*).

διοικητικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει τη διατήρηση του περιβάλλοντος της άγριας πανίδας και χλωρίδας, ιδίως των ειδών που μνημονεύονται στα παραρτήματα I και II, καθώς και τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων που κινδυνεύουν.

II — Το νομικό πλαίσιο

A — Η Σύμβαση της Βέρνης

5. Η Ένωση αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της Συμβάσεως για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, η οποία τέθηκε προς υπογραφή στη Βέρνη στις 19 Νοεμβρίου 1979 (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης)⁷.

6. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της Συμβάσεως επιβάλλει την υποχρέωση της προστασίας του περιβάλλοντος:

«(1) Έκαστος συμβαλλόμενος λαμβάνει τα ενδεδειγμένα και αναγκαία νομοθετικά και

(2) Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν υπόψη, στο πλαίσιο της αναπτυξιακής πολιτικής τους, τις απαιτήσεις της διατήρησης των προστατευόμενων δυνάμει της παραγράφου 1 περιοχών, προκειμένου να αποφύγουν ή να μειώσουν στο ελάχιστο οποιαδήποτε επιδείνωση της καταστάσεως των περιοχών αυτών.

(3) Τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να δίδουν ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία των περιοχών οι οποίες είναι σημαντικές για τα μεταναστατευτικά είδη που μνημονεύονται στα παραρτήματα II και III και οι οποίες βρίσκονται σε σημεία των μεταναστευτικών οδών τα οποία προσφέρονται ως μέρη διαχείμασεως, συγκεντρώσεως, ανευρέσεως τροφής, εκκολάψεως ή πτερορρυήσεως.

(4) Τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να συντονίζουν, εφόσον τούτο παρίσταται αναγκαίο, τις προσπάθειές τους για την προστασία των περιγραφόμενων στο άρθρο αυτό φυσικών οικοτόπων, εφόσον αυτοί κείνται εντός των συνόρων τους.»

7 — Διάταξη του Συμβουλίου, της 3ης Δεκεμβρίου 1981, για τη σύναψη της Συμβάσεως για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (ΕΕ 1982, L 38, σ. 1). Η Σύμβαση δημοσιεύεται στην ΕΕ 1982, L 38, σ. 3.

7. Πέραν των ανωτέρω, το άρθρο 6 της Συμβάσεως περιλαμβάνει ορισμένες διατάξεις για την προστασία των ειδών:

συμβάλλει στην αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος άρθρου.»

«Έκαστο συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει τα πρόσφορα και απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει την ειδική προστασία των ειδών της άγριας πανίδας που απαριθμούνται στο παράρτημα II. Σε σχέση με τα είδη αυτά απαγορεύεται μεταξύ άλλων:

8. Το παράρτημα II της Συμβάσεως μνημονεύει, μεταξύ άλλων, τον κρικητό.

α) οποιαδήποτε μορφή εκ προθέσεως συλλήψεως, περιορισμού ή εκ προθέσεως θανατώσεως·

9. Στις 27 Νοεμβρίου 2008, η μόνιμη επιτροπή της Συμβάσεως ενέκρινε την υπ' αριθ. 136 σύσταση, δυνάμει της οποίας τα συμβαλλόμενα μέρη με περιορισμένους ή φθίνοντες πληθυσμούς κρικητών έπρεπε να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν εθνικά σχέδια δράσεως επί τη βάσει ενός ευρωπαϊκού σχεδίου δράσεως⁸.

β) η σκόπιμη πρόκληση ζημιών ή η καταστροφή του τόπου αναπαραγωγής ή αναπαύσεως·

γ) η σκόπιμη παρενόχληση των άγριων ζώων, κυρίως κατά την περίοδο εκτροφής των νεογνών και της χειμερίας νάρκης, καθόσον αυτού του είδους η παρενόχληση είναι σημαντική σε σχέση με τους σκοπούς της παρούσας συμβάσεως·

Η οδηγία περί οικοτόπων

δ) η σκόπιμη καταστροφή ή η εκ προθέσεως αφαίρεση ωών από το φυσικό περιβάλλον ή η κατοχή τέτοιων ωών, έστω και εάν είναι κενά·

10. Σκοπός τόσο της οδηγίας περί οικοτόπων όσο και της οδηγίας περί προστασίας των πτηνών⁹ είναι η εφαρμογή της Συμβάσεως

ε) η κατοχή ή το μεταξύ κρατών εμπόριο ζώντων ή τεθνεώτων ζώων περιλαμβανομένων των ταριχευμένων ζώων και άνευ ετέρου διακριτών μερών των ζώων αυτών ή άνευ ετέρου διακριτών προϊόντων εκ των ζώων αυτών, εφόσον τούτο

8 — Draft European Action Plan for the conservation of the Common hamster (*Cricetus cricetus*, L. 1758) της 15ης Σεπτεμβρίου 2008, έγγραφο T-PVS/Inf (2008) 9.

9 — Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ L 103, σ. 1), η οποία κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ L 20, σ. 70).

της Βέρνης¹⁰. Από τους εννοιολογικούς ορισμούς του άρθρου 1 της οδηγίας περί οικοτόπων ενδιαφέρον έχει, μεταξύ άλλων, ο ορισμός της καταστάσεως διατηρήσεως ενός είδους:

είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει, και

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

— η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον, και

[...]

θ) “κατάσταση διατήρησης ενός είδους”: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος.

— υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικοτόπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα.

[...].»

Η “κατάσταση της διατήρησης” κρίνεται ως “ικανοποιητική” όταν:

11. Το άρθρο 2 της οδηγίας περί οικοτόπων απαριθμεί τους βασικούς σκοπούς που επιδιώκει:

— τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου

«(1) Η οδηγία αυτή έχει ως αντικείμενο να συμβάλλει στη βιοποικιλία με τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η Συνθήκη.

10 — Έκθεση επί της Συμβάσεως περί διατηρήσεως της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος (1997-1998) (άρθρο 9, παράγραφος 2) (υπεβλήθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή), ΣΕΚ(2001) 515 τελικό. Βλ., επίσης, το ψήφισμα του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1987, σχετικά με τη συνέχιση και την υλοποίηση πολιτικής και προγράμματος δράσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα του περιβάλλοντος (1987-1992) (ΕΕ C 328, σημείο 5.1.6). Η απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2003, C-75/01, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (Συλλογή 2003, σ. I-1585, σκέψη 57) δεν εμποδίζει τη συνεκτίμηση της Συμβάσεως αυτής, δεδομένου ότι το Δικαστήριο διαπίστωσε απλώς με την ανωτέρω απόφασή του ότι η μεταφορά της Συμβάσεως αυτής δεν εξαρτεί ως μεταφορά της οδηγίας περί οικοτόπων, δεδομένου ότι η Σύμβαση υπολείπεται της οδηγίας.

(2) Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

(3) Κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες.»

12. Η διάταξη της οδηγίας περί οικοτόπων που είναι κρίσιμη για την προστασία του κρικητού είναι το άρθρο 12, παράγραφος 1. Η διάταξη αυτή προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο στοιχείο α' του παραρτήματος IV, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει:

- α) κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση·
- β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση·
- γ) την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον·
- δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.»

13. Το παράρτημα IV, στοιχείο α', της οδηγίας περί οικοτόπων περιέχει, μεταξύ άλλων, τον κρικητό.

Γ — *Το γαλλικό δίκαιο*

14. Η Γαλλία μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιό της το άρθρο 12 της οδηγίας περί οικοτόπων μεταξύ άλλων με την κανονιστική απόφαση της 23ης Απριλίου 2007, περί καταρτίσεως του καταλόγου των επίγειων θηλαστικών που προστατεύονται στο σύνολο του εθνικού εδάφους καθώς και των επιμέρους λεπτομερειών για την προστασία τους¹¹ (στο εξής: κανονιστική απόφαση της 23ης Απριλίου 2007). Το άρθρο 2, παράγραφος 2, ρυθμίζει την προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως:

«Απαγορεύεται στα μέρη του μητροπολιτικού εδάφους όπου υπάρχει παρουσία του είδους καθώς και στον φυσικό χώρο μετακινήσεως των πυρήνων των υφιστάμενων πληθυσμών, η καταστροφή, η μεταβολή ή η υποβάθμιση των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως των ζώων. Οι ανωτέρω απαγορεύσεις έχουν εφαρμογή επί των φυσικών ή βιολογικών στοιχείων που θεωρούνται αναγκαία για την αναπαραγωγή ή την ανάπαυση του οικείου είδους, καθόλου το χρονικό διάστημα που πράγματι χρησιμοποιούνται ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια διαδοχικών κύκλων αναπαραγωγής ή αναπαύσεως του είδους αυτού και υπό την προϋπόθεση ότι η καταστροφή, η μεταβολή ή η υποβάθμιση

11 — Arrêté du 23 avril 2007 fixant la liste des mammifères terrestres protégés sur l'ensemble du territoire et les modalités de leur protection, JORF αριθ. 108 της 10ης Μαΐου 2007, σ. 8367, υπ' αριθ. 152 κείμενο.

θέτει σε κίνδυνο την ομαλή ολοκλήρωση αυτών των βιολογικών κύκλων.»

οδηγίας περί οικοτόπων θέτοντας μια τελευταία προθεσμία δύο μηνών για τον τερματισμό της προσαπτόμενης παραβάσεως.

III — Τα πραγματικά περιστατικά, η προηγηθείσα της προσφυγής διοικητική διαδικασία και τα αιτήματα των διαδίκων

15. Κατόπιν προσφυγής λόγω της καταστάσεως διατηρήσεως των πληθυσμών κρικητού στην Αλσατία, η Επιτροπή ήρθε σε επαφή, το 2007, με τη Γαλλική Κυβέρνηση. Αποδείχθηκε ότι ο αριθμός των βεβαιωμένων υπογείων ενδαιτημάτων του κρικητού μειώθηκε στις κεντρικές ζώνες από 1 167 το 2001 σε αριθμό κυμαινόμενο μεταξύ 161 και 174 το 2007. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή εξέφρασε τον φόβο της ότι σύντομα θα εξαφανιστούν οι πληθυσμοί αυτοί και κάλεσε τη Γαλλία να διατυπώσει τις απόψεις της δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ.

16. Κατόπιν αυτού, η Γαλλία γνωστοποίησε τα μέτρα που έλαβε για την προστασία του κρικητού.

17. Εντούτοις, στις 6 Ιουνίου 2008, η Επιτροπή απηύθυνε αιτιολογημένη γνώμη δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ λόγω παραβάσεως του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της

18. Η Γαλλική Κυβέρνηση απάντησε στις 7 Αυγούστου 2008 και διαβίβασε στην Επιτροπή εν συνεχεία πρόσθετα πληροφοριακά στοιχεία. Δεδομένου ότι τα στοιχεία αυτά δεν την ικανοποίησαν η Επιτροπή άσκησε στις 25 Σεπτεμβρίου 2009 την υπό κρίση προσφυγή.

19. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

- να διαπιστώσει ότι η Γαλλική Δημοκρατία, παραλείποντας να καταρτίσει πρόγραμμα μέτρων για την αυστηρή προστασία του είδους *Cricetus cricetus* (κρικητός), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων·
- να καταδικάσει τη Γαλλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

20. Η Γαλλική Δημοκρατία ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την προσφυγή,
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

21. Οι διάδικοι κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις και τις ανέπτυξαν προφορικά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 21ης Οκτωβρίου 2010.

IV — Νομική εκτίμηση

22. Οι διάδικοι συμφωνούν ότι η κατάσταση διατήρησης του κρικητού στην Αλσατία δεν είναι ικανοποιητική. Τουλάχιστον από το 2000 ο αριθμός των βεβαιωμένων υπογείων ενδαιτημάτων του κρικητού έχει μειωθεί σε σημαντικό βαθμό, οι δε επιφάνειες στις οποίες εμφανίζονται πληθυσμοί κρικητού συρρικνώνονται. Τη μείωση του κρικητού αποδίδουν οι διάδικοι κατ' ουσίαν σε δύο παράγοντες: στις γεωργικές πρακτικές και στην αστική ανάπτυξη. Τα γαλλικά μέτρα αφορούν αμφότερους τους παράγοντες, πλην όμως η Επιτροπή υποστηρίζει ότι δεν είναι ικανοποιητικά υπό το πρίσμα των όσων επιτάσσει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων.

23. Κατά το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπιστεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που μνημονεύονται στο στοιχείο α' του παραρτήματος IV της οδηγίας στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, ήτοι, ειδικότερα, του κρικητού. Το σύστημα αυτό πρέπει μεταξύ άλλων, δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', να απαγορεύει κάθε μορφή βλάβης ή καταστροφής

των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως.

24. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι για τη μεταφορά του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων αρκεί η θέσπιση απαγορευτικής ρυθμίσεως. Ωστόσο, δεν είναι αυτό το αντικείμενο της διαφοράς στην υπό κρίση υπόθεση. Αντιθέτως, η Επιτροπή απαιτεί από τη Γαλλία την εφαρμογή ενός προγράμματος μέτρων υπέρ του κρικητού. Συναφώς, η Επιτροπή μπορεί να στηριχθεί κατ' αρχάς στη νομολογία.

25. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η μεταφορά του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων στην εσωτερική έννομη τάξη δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη μόνον την υποχρέωση να θεσπίσουν ένα πλήρες νομοθετικό πλαίσιο, αλλά και την υποχρέωση να εφαρμόσουν συγκεκριμένα και ειδικά μέτρα προστασίας. Ως εκ τούτου, το αυστηρό σύστημα προστασίας προϋποθέτει τη λήψη συνεκτικών και συντονισμένων αποτρεπτικών μέτρων¹².

26. Δεν έχει μέχρι τούδε διευκρινιστεί ποιες συγκεκριμένες απαιτήσεις πρέπει να πληρούν ο πολεοδομικός σχεδιασμός ή η γεωργία. Εντούτοις, πρέπει να είναι συμβατοί προς το πλαίσιο που θέτει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων. Ως εκ τούτου, πρέπει να πρόκειται

12 — Απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007, C-183/05, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2007, σ. I-137, σκέψεις 29 επ.). Βλ. επίσης, την απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, C-518/04, Επιτροπή κατά Ελλάδας, γνωστή ως «η οχιά της Μύλου» (σκέψη 16).

για μέτρα τα οποία να είναι αναγκαία για τη μεταφορά σε εθνικό επίπεδο της απαγορεύσεως της βλάβης ή της καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής ή αναπαύσεως. Τούτο είναι αμφίβολο ιδίως όσον αφορά τα γεωργικά μέτρα, δεδομένου ότι δεν πρόκειται για τυπικές απαγορεύσεις συγκεκριμένων πρακτικών, αλλά για την ενίσχυση ορισμένων μορφών καλλιέργειας των γεωργικών γαιών.

δεσμευτικές, πλην όμως περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για την ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων¹⁴.

27. Ως εκ τούτου, θα ερευνήσω κατ' αρχάς τη λήψη ποιων μέτρων για την προστασία του κρικητού απαιτεί το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων (βλ. κατωτέρω υπό Α) και, εν συνεχεία, θα εξετάσω αν τα γαλλικά μέτρα πληρούν τις απαιτήσεις της διατάξεως αυτής (βλ. κατωτέρω υπό Β).

Α — Επί της ερμηνείας του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων

29. Τα αναγκαία βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων μέτρα πρέπει να συναχθούν από τα διάφορα στοιχεία της διατάξεως αυτής, ήτοι από το αντικείμενο προστασίας, τους τόπους αναπαραγωγής και αναπαύσεως (βλ. κατωτέρω υπό 1), από το γεγονός ότι η αυστηρή εφαρμογή του συστήματος προστασίας απαιτεί την επιβολή απαγορεύσεων (βλ. κατωτέρω υπό 2), και από το γεγονός ότι πρέπει να απαγορεύεται η πρόκληση βλαβών ή η καταστροφή των προστατευόμενων τόπων (βλ. κατωτέρω υπό 3).

28. Συναφώς, θα λάβω υπόψη και τις κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ειδών βάσει της οδηγίας περί οικοτόπων τις οποίες έχει καταρτίσει η γενική διεύθυνση περιβάλλοντος της Επιτροπής κατόπιν διαβουλεύσεως με τα κράτη μέλη¹³. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες επικαλείται σε ένα σημείο η Γαλλία, δεν είναι μεν

1. Επί των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως

30. Κρίσιμη για το εύρος της προστασίας, ιδίως από χωρικής απόψεως, είναι κατ' αρχάς η σημασία του εννοιολογικού ζεύγους «τόποι αναπαραγωγής ή αναπαύσεως».

13 — *Leitfaden zum strengen Schutzsystem für Tierarten von gemeinschaftlichem Interesse im Rahmen der FFH-Richtlinie 92/43/EWG*, [Κατευθυντήριες γραμμές για την αυστηρή εφαρμογή του συστήματος προστασίας των ζωικών ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος στο πλαίσιο της οδηγίας περί οικοτόπων 92/43/ΕΟΚ], Φεβρουάριος 2007, που διατίθενται στην αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα στον ιστότοπο http://circa.europa.eu/Public/irc/ env/species_protection/home.

14 — Βλ. τη συνεκτίμηση των κατευθυντήριων γραμμών στο πλαίσιο της αποφάσεως της 14ης Ιουνίου 2007, C-342/05, Επιτροπή κατά Φινλανδίας, γνωστή ως «θήρα του λύκου» (Σύλλογος 2007, σ. I-4713, σκέψη 30).

31. Σε σχέση με τον κρικητό, η αναπαραγωγή περιλαμβάνει το ζευγάρι και την εγκατάσταση¹⁵, πλην όμως πρέπει να συμπεριληφθεί και η εκτροφή¹⁶, δεδομένου ότι τα νεαρά ζευγάρια συμβάλλουν στην αναπαραγωγή του είδους μόνον εφόσον επιζούν για χρονικό διάστημα ικανό να επιτρέψει την αναπαραγωγή τους. Οι τόποι αναπαύσεως ορίζονται ως οι περιοχές οι οποίες είναι αναγκαίες για την επιβίωση ενός ζώου ή μιας ομάδας ζώων κατά τη διάρκεια της μη ενεργητικής φάσεως. Οι τόποι αναπαύσεως περιλαμβάνουν τις δομές που δημιουργούν τα ζώα ως χώρο αναπαύσεως¹⁷.

32. Εάν υπήρχε η πρόθεση προστασίας μόνον του συγκεκριμένου τόπου στον οποίον αναπαράγεται ή αναπαύεται ο κρικητός, θα ήταν δυνατό να περιοριστεί η προστασία αυτή στα υπόγεια ενδιαίτημά του. Ωστόσο, η προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως δεν πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο τόσο συσταλτικό, εάν, κατά την ερμηνεία των εννοιών αυτών, τηρούνται οι σκοποί της οδηγίας περί οικοτόπων¹⁸.

33. Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας περί οικοτόπων, τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται βάσει της εν λόγω οδηγίας αποσκοπούν στη διασφάλιση της

διατηρήσεως ή της αποκαταστάσεως, σε ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος. Δυνάμει του άρθρου 1, στοιχείο θ', της οδηγίας περί οικοτόπων, ένα είδος βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως, όταν τα δεδομένα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθήσει μακροπρόθεσμα να αποτελεί ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει και η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το ορατό μέλλον.

34. Η προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως πρέπει να διασφαλίζει ότι οι τόποι αυτοί μπορούν να συμβάλλουν στη διατήρηση ή την αποκατάσταση του οικείου είδους σε ικανοποιητικό επίπεδο. Η Επιτροπή χαρακτηρίζει τουτό ως διασφάλιση της διαρκούς οικολογικής λειτουργικότητάς τους¹⁹. Οι τόποι αυτοί πρέπει να παρέχουν όλα όσα είναι αναγκαία για την επιτυχή αναπαραγωγή και την αδιατάρακτη ανάπαυση του οικείου είδους²⁰. Η μεταφορά του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων στη γαλλική έννομη τάξη με το άρθρο 2, παράγραφος 2, της κανονιστικής αποφάσεως της 23ης Απριλίου 2007 οριοθετεί με τον ίδιο ακριβώς τρόπο το προστατευτικό πεδίο.

15 — Βλ. τις κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 47, σημείο 57).

16 — Βλ. τις κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 47, σημείο 58).

17 — Κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 47, σημείο 59).

18 — Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Léger, της 25ης Οκτωβρίου 2001, επί της υποθέσεως C-103/00, Επιτροπή κατά Ελλάδος (γνωστή ως «Caretta caretta»), απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, Συλλογή 2002, σ. I-1147, σημείο 43), και απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, C-183/05, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2007, σ. I-137, σημείο 25).

19 — Κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 50, σημείο 62).

20 — Κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 45, σημείο 53).

35. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει ότι λαμβάνεται υπόψη η πολλαπλότητα των διαφόρων οικολογικών αναγκών και στρατηγικών των προστατευόμενων ειδών και ότι τα προστατευτικά μέτρα πρέπει να εκφράζουν τις διάφορες κρατούσες συνθήκες²¹.

36. Συνεπώς, οι κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής ορθώς προτείνουν για είδη με μικρή ακτίνα δράσεως μια (έτι) περαιτέρω διασταλτική ερμηνεία της εννοίας των τόπων αναπαραγωγής και/ή αναπαύσεως. Είδη όπως είναι π.χ. ο κρικητός μπορούν, εν αντιθέσει προς τα είδη με μεγάλη ακτίνα δράσεως, να χρησιμοποιήσουν παροδικά και μόνο για ανάπαυση απομονωμένους τόπους αναπαραγωγής και αναπαύσεως που δεν γειτνιάζουν με τόπους που είναι αναγκαίοι για την διατροφή τους. Τυχόν παραμονή τους για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα θα συνεπαγόταν τον θάνατό τους από πείνα. Ως εκ τούτου, πρέπει οι αναγκαίοι για την επιβίωση και την αναπαραγωγή του κρικητού τόποι που γειτνιάζουν προς τα ενδιαιτήματά τους να περιλαμβάνονται επίσης στην προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως.

37. Πέραν αυτού, το αναγκαίο περιεχόμενο των προστατευτικών μέτρων εξαρτάται κατά τρόπο καθοριστικό από την κατάσταση διατηρήσεως του προστατευόμενου είδους. Εάν το είδος βρίσκεται σε καλή κατάσταση διατηρήσεως, αρκεί πιθανώς η αφηρημένη πρόβλεψη των απαγορεύσεων του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων και η επίβλεψη του είδους. Ωστόσο, στην περίπτωση που η κατάσταση διατηρήσεως

δεν είναι ικανοποιητική τα κράτη μέλη φέρουν μεγαλύτερες υποχρεώσεις, δεδομένου ότι το σύστημα προστασίας πρέπει να συμβάλλει στην αποκατάσταση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διατηρήσεως. Συνεπώς, η προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως ενός είδους το οποίο βρίσκεται σε μη ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως —όπως στην περίπτωση του κρικητού στην Αλσατία— απαιτεί ευρύτερη οριοθέτηση προκειμένου να αποτραπεί η εξαφάνιση του είδους με αποτέλεσμα να παύσουν να επιτελούν οι τόποι αυτοί την εν λόγω λειτουργία. Τα προστατευτικά μέτρα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να είναι ειδικώς σχεδιασμένα για τις περιστάσεις στις οποίες οφείλεται η μη ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως.

38. Αυτή η ερμηνεία της προστασίας των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως του κρικητού, η οποία εκτείνεται και στους περιβάλλοντες τόπους του ενδιαιτήματος του είδους, είναι σύμφωνη προς τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η Ένωση βάσει του διεθνούς δικαίου στη μεταφορά των οποίων στην εσωτερική έννομη τάξη της σκοπεί η οδηγία περί οικοτόπων. Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 4 και του παραρτήματος II της Συμβάσεως της Βέρνης, επιβάλλεται η λήψη των ενδεδειγμένων και αναγκαίων νομοθετικών και διοικητικών μέτρων για τη διασφάλιση της διατηρήσεως των οικοτόπων της άγριας πανίδας και χλωρίδας, ειδικότερα δε του μνημονευόμενου στο παράρτημα II της Συμβάσεως κρικητού.

21 — Κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσε στην υποσημείωση 13, σ. 46, σημείο 55).

39. Οι διατάξεις του παράγωγου δικαίου της Ενώσεως πρέπει να ερμηνεύονται, κατά το δυνατόν, κατά τρόπο σύμφωνο προς τις απορρέουσες από το διεθνές δίκαιο υποχρεώσεις της Ενώσεως²². Τούτο ισχύει μεταξύ άλλων για τις διατάξεις της οδηγίας περί οικοτόπων οι οποίες αφορούν τον κρικητό. Με αυτές σκοπείται η εκπλήρωση της υποχρέωσης, στο μέτρο του δυνατού, της προστασίας των οικοτόπων του δυνάμει του άρθρου 4 της Συμβάσεως της Βέρνης, μολοντί η Ένωση μετέφερε ρητώς στην εσωτερική έννομη τάξη της αυτή την πρόβλεψη της Συμβάσεως της Βέρνης για τον κρικητό μόνο σε σχέση με τους τόπους αναπαραγωγής και αναπαύσεως²³.

40. Συνεπώς, η επιβαλλόμενη δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως του κρικητού στην Αλσατία μέσω συνεκτικών και συντονισμένων αποτρεπτικών μέτρων εκτείνεται στα υπόγεια ενδιαιτήματά του και στους περιβάλλοντες αυτά τόπους.

22 — Αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 1996, C-61/94, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1996, σ. I-3989, σκέψη 52), της 14ης Ιουλίου 1998, C-341/95, Bettati (Συλλογή 1998, σ. I-4355, σκέψη 20), της 1ης Απριλίου 2004, C-286/02, Bellio F.lli (Συλλογή 2004, σ. I-3465, σκέψη 33), της 7ης Δεκεμβρίου 2006, C-306/05, SGAE (Συλλογή 2006, σ. I-11519, σκέψη 35), και της 14ης Μαΐου 2009, C-161/08, Internationaal Verhuis- en Transportbedrijf Jan de Lely (Συλλογή 2009, σ. I-4075, σκέψη 38).

23 — Αντιθέτως, στην περίπτωση άλλων ειδών έχει εφαρμογή η εδαφική προστασία που ορίζουν τα άρθρα 4 έως 6 της οδηγίας περί οικοτόπων η οποία ρητώς περιλαμβάνει τους λοιπούς οικοτόπους τους.

2. Επί της εννοίας της απαγορεύσεως

41. Τα αναγκαία προστατευτικά μέτρα περιορίζονται από το γεγονός ότι το αυστηρό σύστημα προστασίας του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων πρέπει να περιλαμβάνει ορισμένες απαγορεύσεις. Συνεπώς, αντικείμενο των αναγκαίων μέτρων δεν μπορούν να είναι φυσικές εξελίξεις.

42. Αντιθέτως, ενδεδειγμένο αντικείμενο των απαγορεύσεων είναι οι ανθρώπινες συμπεριφορές. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως διευκρινίσει ότι τα μέτρα που λαμβάνονται βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων δεν πρέπει να περιορίζονται μόνο σε απαγορεύσεις, αλλά πρέπει να περιλαμβάνουν και ορισμένα μέτρα για την εφαρμογή τους²⁴ ή την επίβλεψη του είδους²⁵.

43. Εντούτοις, κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή απαιτεί τη λήψη μέτρων τα οποία υπερακοντίζουν τις αναγκαίες βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων απαγορεύσεις και την εφαρμογή τους ή την επίβλεψη. Συνεπώς, επικαλείται τις προμνημονευθείσες κατευθυντήριες γραμμές κατά τις οποίες η διάταξη αυτή δεν επιτάσσει τη λήψη παρεμβατικών μέτρων σε σχέση με την καλλιέργεια

24 — Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, C-103/00, Επιτροπή κατά Ελλάδος, γνωστή ως «Caretta caretta» (Συλλογή 2002, σ. I-1147, σκέψεις 32 επ.).

25 — Απόφαση Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12, σκέψη 32).

των οικοτόπων όπως είναι π.χ. η αποκατάσταση ή η βελτίωση των οικοτόπων ορισμένων ειδών²⁶.

44. Η άποψη αυτή στηρίζεται κυρίως στο γεγονός ότι τέτοιου είδους μέτρα συνδέονται πρωτίστως με την εδαφική προστασία των άρθρων 4 έως 6 της οδηγίας περί οικοτόπων²⁷. Ωστόσο, τούτο δεν αποκλείει εξαρχής τη δυνατότητα να περιλαμβάνεται η λήψη παρεμβατικών μέτρων και στην προστασία των ειδών βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1. Τούτο ισχύει ιδίως για είδη όπως είναι ο κρικητός για τον οποίο δεν προβλέπονται τέτοιες προστατευτικές ζώνες.

45. Πλέον βαρύνουσα είναι η εκτίμηση ότι οι απαγορεύσεις έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, σκοπούν πρωτίστως στην αποτροπή της επιδεινώσεως της υφιστάμενης καταστάσεως. Εντούτοις, οι απαγορεύσεις μπορούν επίσης να συμβάλλουν στην αποκατάσταση ή τη βελτίωση των οικοτόπων παρέχοντας τη δυνατότητα θετικών φυσικών εξελίξεων.

46. Πέραν αυτού, είναι αυτονόητο ότι οι απαγορεύσεις τις οποίες θέτει η νομοθεσία προκειμένου να προστατευθούν τα είδη ενδέχεται να επηρεάζουν και την καλλιέργεια των οικοτόπων. Σε σχέση με την προστασία του κρικητού θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι τούτο συμβαίνει π.χ. με την απαγόρευση του βαθύρριζου οργώματος στο πλαίσιο της

γεωργικής εκμεταλλεύσεως, δεδομένου ότι τούτο ενδέχεται να καταστρέψει τα υπόγεια ενδιαιτήματά του²⁸.

47. Και, τέλος, το περιεχόμενο των απαγορεύσεων μπορεί να είναι τόσο ευρύ ώστε να ισοδυναμούν στην πράξη με επιταγές, ήτοι στην περίπτωση κατά την οποία επιτρέπουν μόνον τη συγκεκριμένη επιθυμητή συμπεριφορά. Θα αντέβαινε στον σκοπό της διατηρήσεως ή της αποκαταστάσεως σε ικανοποιητικό επίπεδο της καταστάσεως διατηρήσεως ο αποκλεισμός αυτής της μορφής επηρεασμού της συμπεριφοράς από την έννοια της απαγορεύσεως —και, ως εκ τούτου, από το αυστηρό σύστημα προστασίας—, στην περίπτωση που οι συγκεκριμένοι όροι διαβίωσης του οικείου είδους απαιτούσαν τη λήψη αντίστοιχων μέτρων.

3. Επί των αναγκαίων μέτρων κατά της βλάβης ή της καταστροφής

48. Συνεπώς, αποφασιστική σημασία έχει το ποια ανθρώπινη συμπεριφορά πρέπει να εμποδίζει η απαγόρευση της βλάβης ή της καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής ή αναπαύσεως του κρικητού.

49. Κριτήριο προς τούτο πρέπει να είναι επίσης η διαρκής οικολογική λειτουργικότητα των τόπων αναπαραγωγής και

26 — Κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 22, σημείο 61, σ. 28, σημείο 10, σ. 31, σημείο 19, και σ. 44, σημείο 49).

27 — Βλ. π.χ. τις κατευθυντήριες γραμμές (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13, σ. 22).

28 — Kupfernagel, *Populationsdynamik und Habitatnutzung des Feldhamsters (Cricetus cricetus) in Südost-Niedersachsen*, Διατριβή 2007, σ. 82.

αναπαύσεως²⁹. Συνεπώς, ως βλάβη ή καταστροφή πρέπει να νοούνται συμπεριφορές οι οποίες πλήττουν ή ανααιρούν τη λειτουργικότητα αυτή.

50. Αντιθέτως, δεν είναι αναγκαία η λήψη μέτρων επί επιφανειών στις οποίες δεν απαντούν υπόγεια ενδαιτήματα κρικητού. Τέτοια μέτρα είναι ασφαλώς σκόπιμα για τυχόν μελλοντική επανεγκατάσταση του κρικητού στους οικοτόπους αυτούς και, ως εκ τούτου, είναι πιθανώς αναγκαία στο σύνολό τους και για την αποκατάσταση σε ικανοποιητικό επίπεδο της καταστάσεως διατηρήσεως του είδους στην Αλατία. Εντούτοις, τα μέτρα που επιτάσσει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων αφορούν μόνον τους πληθυσμούς που υπάρχουν στους τόπους αναπαραγωγής και αναπαύσεως. Η Επιτροπή δεν απέδειξε, αν και είναι μάλλον απίθανο, ότι η ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως αυτών των συγκεκριμένων πληθυσμών απαιτούσε ένα συγκεκριμένο είδος καλλιέργειας των εκτάσεων εκτός των ζωνών που περιβάλλουν τα υπόγεια ενδαιτήματά τους.

51. Εν αντιθέσει προς την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει στο υπόμνημά της απαντήσεως, η Επιτροπή δεν μπορεί να στηρίξει την υποχρέωση αποκαταστάσεως των πληθυσμών κρικητού που προϋπήρξαν, εν πάση περιπτώσει στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, ούτε και στο γεγονός ότι η Γαλλία ενδεχομένως δεν προστάτευσε επαρκώς τον κρικητό κατά το παρελθόν. Βεβαίως, έπρεπε από το 1994 να εισαγάγει ένα αυστηρό σύστημα προστασίας του κρικητού και δεν αποκλείεται καθυστερήσεις που σημειώθηκαν στο παρελθόν να μπορούν να θεμελιώσουν

την υποχρέωση των κρατών μελών να προβούν σε επανορθώσεις³⁰. Εντούτοις, η Επιτροπή δεν απήτησε επανόρθωση ούτε κατά την προηγηθείσα της προσφυγής διοικητική διαδικασία ούτε με την ασκηθείσα προσφυγή, αλλά το πρώτον άφησε να εννοηθεί ότι προβάλλει ένα τέτοιο αίτημα με το υπόμνημα απαντήσεως. Τούτο συνιστά ανεπίτρεπτη διεύρυνση του αντικειμένου της διαδικασίας³¹.

52. Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι ορθώς η Γαλλία προβάλλει ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων δεν επιβάλλει την υποχρέωση επιτεύξεως ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος. Η κατάσταση διατηρήσεως των ειδών εξαρτάται από ένα πολύ μεγάλο αριθμό φυσικών παραγόντων κατά τρόπο ώστε το κράτος μέλος να μη μπορεί να εγγυηθεί συγκεκριμένους αριθμούς πληθυσμών.

53. Πάντως, δεν αρκεί το γεγονός ότι οι αρμόδιες αρχές «θέτουν ευσυνειδήτως ως στόχο τους» να μειώσουν την έκταση της βλάβης ή της καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως, όπως προτείνει η Γαλλία

30 — Βλ. την απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2007, C-418/04, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2007, σ. I-10947, σκέψεις 82 επ.), σχετικά με παραλήψεις που αφορούσαν μια περιοχή που θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως τόπος προστασίας ορισμένων πτηνών. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η νομολογία περί καταβολής ιδίων πόρων στην Ένωση, βλ. τις αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 2009, C-239/06, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2009, σ. I-11913, σκέψεις 56 επ.), και C-284/05, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (Συλλογή 2009, σ. I-11705, σκέψεις 55 επ.).

31 — Βλ. την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2007, C-186/06, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2007, σ. I-12093, σκέψεις 15 επ. και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

29 — Βλ. ανωτέρω, σημεία 33 επ.

στηριζόμενη σε απόφαση η οποία αφορά το άρθρο 4, παράγραφος 4, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας περί προστασίας των πτηνών³². Η διάταξη αυτή ορίζει ότι η απλή «προσπάθεια» αρκεί εκτός των περιοχών προστασίας των πτηνών, ενώ το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων απαιτεί την εφαρμογή ενός αυστηρού συστήματος προστασίας. Ένα τέτοιο σύστημα πρέπει κατ' αρχήν να είναι πρόσφορο να αποτρέψει αποτελεσματικά οποιαδήποτε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαύσεως και αναπαραγωγής που θα μπορούσε να έχει επιζήμιες επιπτώσεις στη διατήρηση ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητικό επίπεδο της κατάστασεως διατήρησεως.

υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού και των γειτνιαζόντων οικοτόπων ως τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως του.

B — Επί των γαλλικών μέτρων

54. Επομένως, η εξέλιξη του αριθμού των πληθυσμών δεν μπορεί μεν να αποτελέσει άμεση απόδειξη περί της υπάρξεως παραβάσεως του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων, πλην όμως μπορεί να συνεκτιμηθεί ως ένδειξη για την αποτελεσματικότητα των οικείων μέτρων.

56. Ο έλεγχος των γαλλικών μέτρων πρέπει να διενεργηθεί βάσει του κριτηρίου αυτού. Κατ' αρχάς, θα εξετάσω τη γεωργία και, εν συνεχεία, τον πολεοδομικό σχεδιασμό.

1. Επί της γεωργίας

55. Εν συνόψει, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων απαιτεί τη λήψη συνεκτικών και συντονισμένων αποτρεπτικών μέτρων τα οποία να απαγορεύουν κατά τρόπο αποτελεσματικό ανθρώπινες συμπεριφορές οι οποίες βλάπτουν ή αναιρούν πλήρως την οικολογική λειτουργικότητα των

57. Η Γαλλία έλαβε μέτρα στις λεγόμενες ζώνες δράσεως προτεραιότητας (Zones d'action prioritaire, στο εξής: ΖΑΡ) και σε μια μεγαλύτερη περιοχή, τη λεγόμενη περιοχή επανεγκαταστάσεως.

58. Εντός των ΖΑΡ σκοπείται, μέσω συμβατικών μέτρων να διασφαλιστεί η καλλιέργεια 20% δημητριακών και 2% μηδικής. Στην περίπτωση των ΖΑΡ πρόκειται για τρεις περιοχές εκτάσεως τουλάχιστον 600 εκταρίων εκάστη, εν συνόλω 3285 εκτάρια, στα οποία

³² — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2007, C-418/04, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2007, σ. I-10947, σκέψη 179).

σκοπείται η αύξηση του πληθυσμού σε 1 500 άτομα.

59. Πέραν αυτού, σε μια μεγαλύτερη περιοχή εκτάσεως 77 000 εκταρίων, ήτοι την περιοχή επανεγκαταστάσεως, η οποία περιλαμβάνει το 49% των εδαφών που χρησιμοποιούσε στο παρελθόν ο κρικητός και που είναι ενδεδειγμένα για την ανάπτυξη μελλοντικών πληθυσμών, προωθείται η καλλιέργεια μηδικής και χειμερινών δημητριακών. Και στην περιοχή αυτή καταβάλλεται προσπάθεια να επιτευχθεί στις περιοχές που κατοικεί ο κρικητός η καλλιέργεια κατά 20% δημητριακών και κατά 2% μηδικής.

60. Η Επιτροπή βάλλει κατά του εύρους και της ποιότητας των μέτρων αυτών.

61. Πάντως, τα μέτρα αυτά πρέπει να κριθούν μόνο βάσει του κριτηρίου του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων, εφόσον είναι αναγκαία για την αποτελεσματική πάταξη ανθρώπινων συμπεριφορών οι οποίες βλάπτουν ή αναιρούν πλήρως την οικολογική λειτουργικότητα των υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού και των γειτνιαζόντων οικοτόπων ως τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεώς του.

62. Η έντονη μείωση των πληθυσμών κρικητού στην Αλσατία κατά το παρελθόν καθιστά σαφές ότι το είδος αυτό δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς τη λήψη πρόσθετων προστατευτικών μέτρων. Οι διάδικοι συμφωνούν ότι οι γεωργικές πρακτικές, ιδίως η καλλιέργεια

καλαμποκιού, αποτελούν ουσιώδεις παράγοντες. Ωστόσο, είναι επίσης αναμφίβολο ότι ο κρικητός δεν μπορεί να επιβιώσει αν δεν γίνεται ευνοϊκή προς αυτόν γεωργική χρήση των οικοτόπων του.

63. Συνεπώς, πρέπει να θεωρηθεί ότι η διαρκής οικολογική λειτουργικότητα των υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού μπορεί να διασφαλιστεί μόνον εάν οι γειτνιαζουσες γεωργικές εκτάσεις χρησιμοποιούνται κατά τρόπο ευνοϊκό προς αυτόν. Συνεπώς, για να χρησιμοποιήσω τη γλώσσα των απαγορευτικών ρυθμίσεων, είναι αναγκαίο να απαγορευτούν στις εκτάσεις αυτές όλες οι χρήσεις οι οποίες βλάπτουν τον κρικητό.

64. Βεβαίως, η Γαλλία δεν έχει επιβάλει αντίστοιχες απαγορεύσεις, πλην όμως επιχειρεί να επιτύχει μια τέτοια χρήση μέσω της λήψης μέτρων ενισχύσεως. Εντούτοις, τούτο αποτελεί απλώς ένα άλλο μέσο για να επιτευχθεί ο επηρεασμός συμπεριφορών όπως απαιτεί το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων. Μόνον εάν το μέσο αυτό δεν είναι αρκούντως αποτελεσματικό, η Γαλλία έχει παραβεί τη διάταξη αυτή.

65. Η αιτίαση της Επιτροπής αφορά πρωτίστως το εύρος των αντιστοίχως καλλιεργούμενων εκτάσεων σε σχέση με την προγενέστερη περιοχή κατανομής του κρικητού. Η αιτίαση αυτή είναι εν μέρει τουλάχιστον βάσιμη.

66. Κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα —το 2008— μόνον το 60 % των εκτάσεων που κατοικούνταν από τον κρικητό αποτελούσαν αντικείμενο γεωργικών περιβαλλοντικών μέτρων εντός των ΖΑΡ και της περιοχής επανεγκαταστάσεως³³. Ως εκ τούτου, τα υπόλοιπα 40 % της περιοχής εγκαταστάσεως του δεν υπέκειντο στα μέτρα τα οποία, κατά την άποψη της Γαλλίας, είναι αναγκαία προκειμένου να διασφαλιστεί η διαρκής χρήση των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως.

67. Βεβαίως, οι περιοχές που απουσιάζουν έπρεπε επίσης να περιληφθούν κατά τα επόμενα έτη μέχρι το 2011, πλην όμως τούτο είναι άνευ σημασίας για την υπό κρίση προσφυγή. Πράγματι, η ύπαρξη παραβάσεως της Συνθήκης πρέπει να εκτιμάται βάσει της καταστάσεως του κράτους μέλους όπως αυτή εμφανίζεται κατά το πέρας της προθεσμίας που έχει ταχθεί με την αιτιολογημένη γνώμη³⁴.

68. Επίσης, η Επιτροπή ορθώς επικρίνει το γεγονός ότι τα γεωργικά μέτρα περιορίζονται στις ΖΑΡ και την περιοχή επανεγκαταστάσεως. Βεβαίως, η περιοχή επανεγκαταστάσεως αντιστοιχεί στην περιοχή στην οποία υπήρχαν πληθυσμοί κρικητού το 2000, ωστόσο τούτο δεν αποκλείει το να σκάβουν οι κρικητοί υπόγεια ενδιαιτήματα και σε άλλους τόπους οι οποίοι να χρήζουν προστασίας έναντι των ζημιών που προκαλεί η γεωργία.

Οι τόποι αυτοί ενδέχεται να βρίσκονται και στην λοιπή ιστορική περιοχή κατανομής του κρικητού όπου, βάσει των στοιχείων της Γαλλίας, ανευρέθησαν υπόγεια ενδιαιτήματα κρικητών το 2008³⁵.

69. Εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, τούτο δεν σημαίνει ότι η Γαλλία έπρεπε να εφαρμόσει τα γεωργικά μέτρα σε όλη την έκταση της ιστορικής περιοχής κατανομής του κρικητού. Αντιθέτως, η προσεκτική παρατήρηση της εξελίξεως των πληθυσμών θα καταδεικνυε ότι αρκεί η εφαρμογή των μέτρων αυτών στα γνωστά υπόγεια ενδιαιτήματα του κρικητού. Στις περιοχές όπου δεν υπάρχουν υπόγεια ενδιαιτήματα, το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων δεν απαιτεί τη λήψη μέτρων.

70. Συνεπώς, η Γαλλία εκτείνοντας την εφαρμογή των αγροτικών περιβαλλοντικών μέτρων υπέρ του κρικητού μόνο στο 60 % των εδαφών στα οποία κατοικεί το είδος αυτό και παραλείποντας να τα εφαρμόσει στους πληθυσμούς εκτός των ΖΑΡ και της περιοχής επανεγκαταστάσεως, παρέβη τις υποχρεώσεις της από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων

33 — Βλ. την ανακοίνωση της Γαλλικής Κυβερνήσεως της 7ης Απριλίου 2009, παράρτημα 7 του δικογράφου της προσφυγής, φύλλο 98.

34 — Αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2008, C-504/06, Επιτροπή κατά Ιταλίας, της 4ης Μαρτίου 2010, C-241/08, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2010, σ. I-697, σκέψη 59), και της 18ης Νοεμβρίου 2010, C-458/08, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας (Συλλογή 2010, σ. I-11599, σκέψη 81).

35 — Βάσει της ανακοινώσεως της 7ης Αυγούστου 2008, ανευρέθησαν το έτος αυτό στο σύνολο της ιστορικής περιοχής κατανομής του κρικητού 643 υπόγεια ενδιαιτήματά του, πλην όμως εξ αυτών μόνον 642 στην περιοχή επανεγκαταστάσεως, βλ. συνημμένο 6 του δικογράφου της προσφυγής, φύλλο 91 επ.

71. Είναι επίσης αμφίβολο το κατά πόσον τα γαλλικά μέτρα μπορούν να θεωρηθούν καθ' εαυτά αρκούντως αποτελεσματικά.

72. Λόγω της δεινής καταστάσεως διατηρήσεως του κρικητού, οι γαλλικές αρχές θεωρούν ότι οι υφιστάμενοι πληθυσμοί είναι πολύ μικροί προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν μακροπρόθεσμα. Κατά την άποψή τους, μακρά βιωσιμότητα παρουσιάζουν μόνον οι πληθυσμοί τουλάχιστον 1 500 μελών σε μια οριοθετημένη περιοχή εγκαταστάσεως. Οι τρεις ΖΑΡ πρέπει να καλλιεργούνται κατά τέτοιο τρόπο ώστε εκάστη εξ αυτών να φιλοξενεί στο μέλλον έναν πληθυσμό του μεγέθους αυτού.

73. Εντούτοις, τα γαλλικά μέτρα που ελήφθησαν στις ΖΑΡ δεν επέτυχαν τον σκοπό τους κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 2007 και 2010.

74. Συνολικά, κατά τα δύο πρώτα έτη υπήρχαν εκεί 230 και 231 υπόγεια ενδιαιτήματα, το 2009 μόνον 161, και το 2010 ο αριθμός ανήλθε πάντως σε 298 υπόγεια ενδιαιτήματα. Κάθε υπόγειο ενδιαίτημα αντιστοιχεί σε ένα ζώο. Εάν συνεχιστεί η τάση αυτή, θα μπορούσε να υπάρξει ελπίδα ότι ο πληθυσμός του κρικητού θα ανέλθει και πάλι, σε βάθος χρόνου, σε ένα βιώσιμο μέγεθος. Στην περίπτωση αυτή, θα επαρκούσαν πιθανώς τα γαλλικά μέτρα.

75. Εντούτοις, ακριβέστερη ανάλυση των αριθμών δεικνύει ότι η θετική εξέλιξη αφορά

λίγα εδάφη στα οποία επικρατούν, όπως φαίνεται, ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες για τον κρικητό. Τα εδάφη αυτά βρίσκονται στην κοινότητα Geispolsheim, ιδίως στην περιοχή της αντιπλημμυρικής ζώνης³⁶, και στο γεωργικό γυμνάσιο του Obernai³⁷. Σε αυτές τις δύο περιοχές υπήρχαν εσχάτως συνολικά 267 υπόγεια ενδιαιτήματα τα οποία προφανώς βρίσκονταν εν μέρει και εκτός των ΖΑΡ. Αντιθέτως, οι πληθυσμοί σε άλλα εδάφη είναι στάσιμοι ή συρρικνώνονται.

76. Πέραν των ΖΑΡ, η εξέλιξη των πληθυσμών τεκμηριώνεται στις λεγόμενες ζώνες του πυρήνα. Στις ζώνες αυτές ο αριθμός των υπογείων ενδιαιτημάτων υποχώρησε από 1 167 το 2001 σε 174 το 2007. Κατά τα επόμενα έτη υπήρξε πάλι μια μικρή αύξηση του αριθμού των υπογείων ενδιαιτημάτων από, αρχικά, 209 σε, εν συνεχεία, 244 υπόγεια ενδιαιτήματα και, εσχάτως, σε 261 υπόγεια ενδιαιτήματα. Εντούτοις, και η εξέλιξη αυτή επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από τις εξαιρετικού χαρακτήρα περιοχές στο Geispolsheim και στο Obernai.

36 — Η ζώνη αυτή μνημονεύεται στο *Plan de conservation 2007 – 2011 pour le Hamster commun (Cricetus cricetus) en Alsace, Bilan de comptages 2009*, φύλλα 121 επ., ως παράδειγμα θετικής εξέλιξης στο πλαίσιο ενδεδειγμένων σε μακροπρόθεσμη βάση καλλιεργειών.

37 — Βλ. το *Plan de conservation 2007 – 2011 pour le Hamster commun (Cricetus cricetus) en Alsace, Bilan de comptages 2009*, φύλλο 117 της προσφυγής, καθώς και την ανακοίνωση της Γαλλικής Κυβερνήσεως σχετικά με τους αριθμούς για το 2010. Ο οργανισμός αυτός έχει προφανώς σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο διάφορων τμημάτων του προγράμματος δράσεως υπέρ του κρικητού, βλ. *Plan d'action pour le Hamster commun (Cricetus cricetus) en Alsace, Tome 1, 2007 - 2011*, σ. 8, 21, 47 και 53 (μέτρα A2-5 και A2-8).

77. Εντεύθεν συνάγεται ότι η γαλλική στρατηγική για τις καλλιέργειες που συνίσταται σε 20% δημητριακά και 2% μηδική δεν επαρκεί για την επίτευξη μιας ικανοποιητικής καταστάσεως διατηρήσεως των πληθυσμών του κρικητού στην Αλσατία. Αντιθέτως, απαιτούνται περαιτέρω στοιχεία, όπως είναι αυτά τα οποία υπάρχουν, ως φαίνεται, στο Geisolsheim και στο Obernai.

78. Υπέρ της εκτιμήσεως αυτής συνηγορεί και το έγγραφο στο οποίο η Γαλλική Κυβέρνηση εκθέτει τη βάση της στρατηγικής της. Η στρατηγική αυτή βασίζεται σε προσπάθειες οι οποίες καταδεικνύουν ότι, σε περίπτωση καλλιέργειας αρόσιμων γαιών με 20% έως 30% δημητριακά και 2% έως 4% μηδική, ο αριθμός των υπογείων ενδαιτημάτων του κρικητού παρουσίασε αύξηση³⁸. Εντούτοις, ο σκοπός του 20% δημητριακά και 2% μηδική εξακολουθεί να βρίσκεται στο κατώτερο όριο των τιμών αυτών. Πέραν αυτού, στο πλαίσιο των προσπαθειών αυτών αντικείμενο συγκρίσεως αποτέλεσαν μόνον τρεις περιοχές με τις ανωτέρω αναλογίες καλλιέργειών με εννέα άλλες περιοχές στις οποίες δεν καλλιεργούνταν καθόλου μηδική και σαφώς σε μικρότερο βαθμό δημητριακά.

79. Είναι προφανές ότι δεν ελήφθησαν υπόψη άλλα μέτρα, όπως π.χ. η δημιουργία ζωνών με χόρτα στις παρυφές των χωραφιών ή η ύπαρξη απείραχτων ζωνών με δημητριακά³⁹.

80. Βεβαίως, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ορθώς η Γαλλική Κυβέρνηση επεσήμανε κατ' αρχήν ότι ο κρικητός δεν πρέπει να διατηρηθεί σε τεχνητές μικρές περιοχές προστασίας, αλλά σε πράγματι χρησιμοποιούμενες γεωργικές εκτάσεις. Ωστόσο, η δεινή κατάσταση διατηρήσεως μπορεί να απαιτεί, προσωρινά, την ιδιαίτερα αυξημένη προστασία του είδους μέχρις ότου υπάρξουν εκ νέου επαρκώς μεγάλοι πληθυσμοί.

81. Ωστόσο, η Γαλλία υποστηρίζει την άποψη ότι ο σκοπός της δημιουργίας, σε μόνιμη βάση, βιώσιμων πληθυσμών δεν απορρέει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων, αλλά υπερακοντίζει τη διάταξη αυτή.

82. Εντούτοις, η επιδιωκόμενη από την οδηγία περί οικοτόπων διαρκής οικολογική λειτουργικότητα των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως⁴⁰ του κρικητού προϋποθέτει τη βιωσιμότητα των πληθυσμών του σε μόνιμη βάση. Ως εκ τούτου, σκοπός της προστασίας των τόπων αυτών πρέπει να είναι η διατήρηση ή η αποκατάσταση βιώσιμων πληθυσμών.

83. Όταν η κατάσταση διατηρήσεως ενός είδους δεν είναι ικανοποιητική εκ του λόγου και μόνον ότι το είδος αυτό είναι εκτεθειμένο σε συγκεκριμένες απειλές, ενδέχεται να αρκεί η προστασία των πληθυσμών του είδους από τους εν λόγω παράγοντες. Εντούτοις, στην περίπτωση κατά την οποία — όπως εν προκειμένω — οι πληθυσμοί του είδους έχουν συρρικνωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να υπάρχει το ενδεχόμενο εξαλείψεως του είδους λόγω

38 — Παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως.

39 — Βλ. τον κατάλογο πιθανών μέτρων ο οποίος περιλαμβάνεται στο σχέδιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος δράσεως για τη διατήρηση του κρικητού, παρατίθεται στην υποσημείωση 8, σ. 24.

40 — Βλ. ανωτέρω, σημεία 33 επ.

φυσικών διακυμάνσεων των πληθυσμών του, ένα αποτελεσματικό σύστημα προστασίας πρέπει να σκοπεί στην επαρκή αύξηση των πληθυσμών.

84. Συνεπώς, η προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως πρέπει να μπορεί να διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη επιβίωση του είδους στην εκάστοτε περιοχή. Τούτο σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι στην περίπτωση πολύ μικρών πληθυσμών οι οικοτόποι γύρωθεν των υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού πρέπει να καλλιεργούνται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει επαρκής αύξηση των πληθυσμών κρικητού.

85. Εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζει η Γαλλία, τούτο δεν έρχεται σε αντίθεση ούτε προς το άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας περί οικοτόπων. Βάσει της διατάξεως αυτής, κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες. Συνεπώς, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι παράμετροι αυτοί στο πλαίσιο της αναπτύξεως των μέτρων προστασίας. Εντούτοις, ο σκοπός της επιτέξεως ενός ικανοποιητικού επιπέδου διατηρήσεως δεν τίθεται εν αμφιβόλω από το άρθρο 2, παράγραφος 3. Ως εκ τούτου, τα μέτρα για την προστασία αυστηρώς προστατευόμενων ειδών πρέπει, παρά τη συνεκτίμηση των ανωτέρω παραγόντων, να επαρκούν για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητικό επίπεδο της καταστάσεως διατηρήσεως. Τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

86. Τέλος, η Επιτροπή προβάλλει ότι ο κρικητός πλήττεται επίσης από το γεγονός ότι οι απαιτήσεις της οδηγίας περί νιτρικών⁴¹ δεν τηρήθηκαν. Συναφώς, επικαλείται έγγραφο των γαλλικών αρχών το οποίο αφορά την προστασία του κρικητού⁴². Το έγγραφο αυτό απαιτεί την εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών και, ιδίως, την τήρηση της οδηγίας περί νιτρικών. Κατά το έγγραφο αυτό, πρωταρχική σημασία έχει η μέριμνα για τη διενέργεια ενδιάμεσης σποράς κατά τη διάρκεια του χειμώνα για την αποφυγή της διαβρώσεως του εδάφους στις ευαίσθητες περιοχές.

87. Ωστόσο, είναι σαφές ότι αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας δεν είναι η παράβαση της οδηγίας περί νιτρικών. Πέραν αυτού, ούτε από τους ισχυρισμούς της Επιτροπής ούτε από το έγγραφο που αυτή προσκομίζει συνάγεται ο λόγος για τον οποίο είναι αναγκαία η τήρηση της οδηγίας περί νιτρικών ή η διενέργεια ενδιάμεσης σποράς κατά τη διάρκεια του χειμώνα για την αποφυγή διαβρώσεως του εδάφους για την προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως του κρικητού. Συνεπώς, ο συγκεκριμένος ισχυρισμός της Επιτροπής δεν ευσταθεί.

88. Εντούτοις, είναι βέβαιο ότι η Γαλλία, λαμβάνοντας γεωργικά περιβαλλοντικά μέτρα υπέρ του κρικητού τα οποία δεν είναι επαρκή προκειμένου να αναπτυχθούν σε μόνιμη βάση βιώσιμοι πληθυσμοί, παρέβη και τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12,

41 — Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης (ΕΕ L 375, σ. 1).

42 — Balland, *Définition et gestion du milieu particulier du grand hamster d'Alsace*, της 14ης Φεβρουαρίου 2008, IGE/08/001, σ. 5 επ.

παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων.

— στην περιοχή επανεγκατάστασεως εκτάσεως 77000 εκταρίων, ήτοι στο 49% των εδαφών που χρησιμοποιούσε κατά το παρελθόν ο κρικητός, τα σχέδια που εκτείνονται άνω του ενός εκταρίου πρέπει να αποδεικνύουν ότι δεν επιφέρουν βλάβες στον κρικητό⁴⁵,

Γ — Επί των μέτρων πολεοδομικού χαρακτήρα

89. Τα υπόγεια ενδιατήματα του κρικητού και οι περιβάλλοντες αυτά οικοτόποι πρέπει να προστατεύονται και με μέτρα πολεοδομικού χαρακτήρα. Η εκτίμηση των πολεοδομικών παραγόντων είναι λιγότερο περίπλοκη από ό,τι η εκτίμηση γεωργικών μέτρων, δεδομένου ότι ο κρικητός δεν εξαρτάται από τη λήψη συγκεκριμένων πολεοδομικών μέτρων προκειμένου να επιβιώσει. Συνεπώς, αρκεί να διασφαλίζεται ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός δεν θίγει τα οικεία εδάφη⁴³. Συναφώς, η Γαλλία αναφέρει διάφορα μέτρα:

— τις γενικές νομοθετικές διατάξεις περί προστασίας του κρικητού,

— στις ΖΑΡ, συνολικής εκτάσεως 3285 εκταρίων, δεν επιτρέπεται η μεταβολή των χρήσεων γης πλην της γεωργίας⁴⁴,

— στην ιστορική περιοχή κατανομής του κρικητού εκτάσεως 139000 εκταρίων, ήτοι στο 89% των εδαφών που χρησιμοποιούσε κατά το παρελθόν ο κρικητός, πρέπει τα τυχόν νέα μέτρα σχεδιασμού των 301 κοινοτήτων να συνεκτιμούν σε αυτά την ύπαρξη του κρικητού⁴⁶,

— την παρατήρηση της εξελίξεως των πληθυσμών του κρικητού, και

— τις δημόσιες σχέσεις.

90. Η Επιτροπή δεν θέτει εν αμφιβόλω τις γενικές νομοθετικές ρυθμίσεις για την προστασία του κρικητού. Βεβαίως, έχει τον φόβο ότι χορηγούνται εξαιρέσεις χωρίς τη λήψη επαρκών αντισταθμιστικών μέτρων, ωστόσο δεν βάλλει κατά της συγκεκριμένης διάταξεως, ήτοι του άρθρου L. 411-2 του Code de l'environnement (Περιβαλλοντικού Κώδικα). Συνεπώς, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι ρυθμίσεις αυτές επιβάλλουν τις αναγκαίες απαγορεύσεις για την αποτροπή της βλάβης ή της καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής και

43 — Η Επιτροπή δεν προσάπτει στη Γαλλία την απλή απομόνωση οικοτόπων και πληθυσμών μέσω πολεοδομικών μέτρων, ιδίως μέσω σχεδίων τα οποία αφορούν υποδομές. Συνεπώς, το αν αυτή η μορφή βλάβης αντιβαίνει στην προστασία των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως δεν πρέπει να κριθεί εν προκειμένω.

44 — Σημείο 62 του υπομνήματος αντικρούσεως.

45 — Σημεία 63 και 152 του υπομνήματος αντικρούσεως.

46 — Σημείο 68 του υπομνήματος αντικρούσεως.

αναπαύσεως του κρικητού μέσω πολεοδομικών μέτρων.

91. Ωστόσο, οι απαγορεύσεις αυτές μπορούν να είναι αποτελεσματικές μόνον εάν κατά τη λήψη αποφάσεως περί εφαρμογής πολεοδομικών μέτρων είναι γνωστό αν πλήττονται τόποι αναπαραγωγής και αναπαύσεως του κρικητού. Τούτο διασφαλίζεται ιδίως μέσω ειδικών απαιτήσεων τις οποίες πρέπει να πληροί ο σχεδιασμός των κοινοτήτων καθώς και η έγκριση ορισμένων σχεδίων.

92. Πράγματι, βάσει μη αμφισβητηθέντων γαλλικών στοιχείων 301 κοινότητες, οι οποίες καλύπτουν το 89% της ιστορικής περιοχής κατανομής του κρικητού, υποχρεούνται, κατά την ανανέωση των εγγράφων τους για τον πολεοδομικό σχεδιασμό («*document de planification de l'urbanisme*») να προβλέπουν τη σύνταξη μελέτης για τον κρικητό. Σε αυτά τα έγγραφα σχεδιασμού πρέπει οι κοινότητες να προωθούν τη φειδωλή χρήση των εδαφών και να διατηρούν τα εδάφη τα οποία είναι ευνοϊκά για το είδος.

93. Η διαδικασία αυτή μπορεί μεταξύ άλλων να έχει ως αποτέλεσμα να εξαιρούνται πλήρως από την ανοικοδόμηση ορισμένα εδάφη προκειμένου να προστατευθεί ο κρικητός. Προδήλως τούτο συμβαίνει κυρίως στις πολύ περιορισμένες ΖΑΡ, αλλά και πέραν αυτών.

94. Στην περιοχή επανεγκαταστάσεως, η οποία περικλείει ένα μεγάλο μέρος της

ιστορικής περιοχής κατανομής, ισχύουν ειδικές υποχρεώσεις για τον έλεγχο σχεδίων άνω του ενός εκταρίου. Τούτο σημαίνει ότι στην περίπτωση ενός τέτοιου σχεδίου δεν είναι βέβαιο ότι τα μέτρα σχεδιασμού δεν θα περιλαμβάνουν κάποια επισήμανση για τους πληθυσμούς κρικητού, αλλά θα πρέπει να ερευνάται πριν από την έγκριση του κατά πόσον πλήττονται τα υπόγεια ενδιαιτήματά του.

95. Η Επιτροπή θεωρεί ότι τούτο δεν συνιστά αυστηρό σύστημα προστασίας, ιδίως διότι οι εξαιρούμενες από τα μέτρα ανοικοδομήσεως εκτάσεις καθώς και οι ΖΑΡ αφορούν στο σύνολό τους μια πολύ μικρή έκταση. Εντούτοις, η Επιτροπή παρορά ότι αυτές οι προδιαληφθείσες υποχρεώσεις ελέγχου σε συνδυασμό με τις νομοθετικές διατάξεις μπορούν κατ' αρχήν να αποτρέψουν τυχόν βλάβη ή καταστροφή των υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού στις περιοχές που εμπίπτουν σε αυτές. Πράγματι, εάν οι μελέτες καταρτίζονται κατά τρόπο προσεκτικό και αντικειμενικό, θα πρέπει να είναι γνωστός ο τόπος στον οποίον υπάρχουν ή ενδέχεται να υπάρχουν υπόγεια ενδιαιτήματα κρικητών και, ως εκ τούτου, επιβάλλεται να επιδεικνύεται ιδιαίτερη προσοχή.

96. Αντιθέτως, εκτάσεις οι οποίες ενδέχεται απλώς να χρησιμοποιηθούν από τον κρικητό δεν χρήζουν —όπως προελέχθη⁴⁷— βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων ιδιαίτερης προστασίας. Ως εκ τούτου, για τις εκτάσεις αυτές

47 — Βλ. ανωτέρω σημείο 50.

δεν χρειάζεται ούτε η επιβολή απαγορεύσεων εκτελέσεως οικοδομικών έργων.

στα υπόγεια ενδιαιτήματα και στους περιβάλλοντες αυτά οικοτόπους μέσω σχεδίων ανοικοδομήσεως.

97. Πέραν αυτού, η Επιτροπή προβάλλει ότι δεν επιβάλλεται η διενέργεια ελέγχου για μικρότερης κλίμακος σχέδια.

98. Η ένσταση αυτή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα σε σχέση με εδάφη στα οποία ο πολεοδομικός σχεδιασμός κατά το παρελθόν γινόταν χωρίς έρευνα των επιπτώσεων επί του κρικητού. Πέραν αυτού, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο μια έκταση να κατοικηθεί από κρικητούς κατά το διάστημα μεταξύ του σχεδιασμού και της εκτελέσεώς του και, ως εκ τούτου, να δημιουργηθούν σε αυτήν υπόγεια ενδιαιτήματα. Κατά τα λοιπά, πέραν της περιοχής επανεγκαταστάσεως, δεν χρίζουν ιδιαίτερου ελέγχου ούτε τα μεγαλύτερα σχέδια.

99. Ωστόσο, οι δημόσιες σχέσεις των αρμόδιων αρχών και η παρατήρηση της εξελίξεως των πληθυσμών του κρικητού μπορούν να συμβάλουν ώστε και στα εδάφη αυτά να ανακαλύπτονται εγκαίρως τα τυχόν υπόγεια ενδιαιτήματα κρικητού προκειμένου να αποφευχθεί η βλάβη ή η καταστροφή τους. Πράγματι, μέσω των δημοσίων σχέσεων επισημαίνεται ο κίνδυνος της προκλήσεως βλάβης στους κρικητούς, η δε παρατήρηση του πληθυσμού των κρικητών μπορεί να συμβάλει στην έγκαιρη ανακάλυψη πληθυσμών. Ωστόσο, άπαξ διαπιστωθεί η ύπαρξη πληθυσμών, τα μη επικρινόμενα από την Επιτροπή νομοθετικά μέτρα προστασίας σκοπούν να αποτρέψουν την πρόκληση βλάβης

100. Αυτό το σύστημα προστασίας φαίνεται κατ' αρχήν επαρκές για την αποτροπή βλαβών πολεοδομικού χαρακτήρα. Ωστόσο, κατά τη λήξη της προθεσμίας που έταξε η αιτιολογημένη γνώμη, ήτοι στις 6 Αυγούστου 2008, το σύστημα αυτό δεν είχε ολοκληρωθεί. Η Γαλλική Κυβέρνηση ανακοίνωσε στις 7 Αυγούστου 2008 ότι μια ΖΑΡ δεν έχει ακόμη τύχει αναγνώρισεως και ότι δεν έχουν ακόμη αποφασιστεί οι απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν τα σχέδια που εκτελούνται στην περιοχή επανεγκαταστάσεως καθώς και ο σχεδιασμός των κοινοτήτων στην ιστορική περιοχή κατανομής του κρικητού⁴⁸.

101. Χωρίς τη λήψη των μέτρων αυτών δεν διασφαλιζόταν ότι οι νομοθετικές προστατευτικές διατάξεις για τον κρικητό θα τύγχαναν συστηματικής εφαρμογής. Εντούτοις, επιβάλλεται μια τέτοια συστηματική εφαρμογή ενόψει της μη ικανοποιητικής καταστάσεως διατηρήσεως του.

102. Ως εκ τούτου, η Γαλλία, παραλείποντας να ολοκληρώσει μέχρι την κρίσιμη ημερομηνία τα συνεκτικά και συντονισμένα αποτρεπτικά μέτρα για την προστασία του κρικητού από τις βλάβες λόγω εκτελέσεως πολεοδομικών σχεδίων, παρέβη και τις υποχρεώσεις της από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί οικοτόπων.

48 — Συνημμένο 6 του δικογράφου της προσφυγής, φύλλο 91.

V — Επί των δικαστικών εξόδων

103. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς

διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρξε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή νίκησε ως προς τους κύριους ισχυρισμούς της, τα δικαστικά έξοδα πρέπει να επιβληθούν εις βάρος της Γαλλίας.

VI — Πρόταση

104. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

«1. Η Γαλλική Δημοκρατία

- περιορίζοντας τα ληφθέντα αγροτικά περιβαλλοντικά μέτρα υπέρ του κρικητού (*Cricetus cricetus*) μόνο στο 60% των εδαφών που κατοικεί το είδος αυτό και παραλείποντας να επεκτείνει την εφαρμογή τους στους πληθυσμούς εκτός των ζωνών δράσεως προτεραιότητας καθώς και της περιοχής επανεγκαταστάσεως, λαμβάνοντας ανεπαρκή γεωργικά περιβαλλοντικά μέτρα υπέρ του κρικητού κατά τρόπο μη διασφαλίζοντα τη διαρκή ανάπτυξη βιώσιμων πληθυσμών, και
- παραλείποντας να ολοκληρώσει εντός της κρίσιμης ημερομηνίας τα συνεκτικά και συντονισμένα αποτρεπτικά μέτρα για την προστασία του κρικητού από βλάβες λόγω εκτελέσεως σχεδίων πολεοδομικού χαρακτήρα,
- παρέβη τις υποχρεώσεις της από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

2. Καταδικάζει τη Γαλλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.»